

PLATO

DEEL VI

ALKIBIADES, SYMPOSION

IN DE VERTALING VAN HANS WARREN
EN MARIO MOLEGRAAF

1997
UITGEVERIJ BERT BAKKER
AMSTERDAM

komen, Aristofanes?' zei de ander. 'Wees liever voorzichtig en bedenk dat je verantwoordelijk bent voor wat je zegt. Maar wie weet komt 't me beter uit je te laten ontsnappen.'

'Nou, Eryximachos,' zei Aristofanes, 'ik ben inderdaad van plan het op een andere manier dan jij en Pausanias aan te pakken. Want volgens mij beseffen de mensen absoluut niet hoe machtig Eros is. Zouden ze dat wél beseffen, dan hadden ze de grootste tempels en altaren voor hem gebouwd, en droegen ze de grootste offers aan hem op. Van dat alles is nu in het geheel geen sprake, hoewel hij het 't meest van alle goden verdient. Want niemand van hen houdt zoveel van de mensen als hij: hij steunt de mensen en geneest kwalen die het grootste geluk van het mensdom nu in de weg staan. Ik zal proberen jullie deze macht uit te leggen, jullie kunnen er anderen dan weer over leren.'

Maar eerst moet ik jullie vertellen over de menselijke natuur en de ontwikkeling daarvan. Want onze natuur was vroeger niet hetzelfde als nu, maar anders. Om te beginnen waren er bij de mensen drie geslachten. Niet twee zoals nu, mannelijk en vrouwelijk. Er was ook een derde geslacht, waarin de genoemde twee samengingen. Het bestaat niet meer, maar de term is nog niet verdwenen. Want de *androgyni* onderscheidde zich destijds niet alleen in naam, maar was daadwerkelijk uit beide, uit het mannelijke (*andros*) en het vrouwelijke (*gynaikos*) samengesteld. Nu is het alleen nog maar een scheldwoord.

Bovendien was ieder mens helemaal rond, met rug en zijden in een cirkel. Hij had vier handen, net zo veel benen, op een ronde hals zaten twee volkomen gelijke gezichten. Maar die twee in tegengestelde richting kijkende gezichten deelden één hoofd. Hij had vier oren, twee schaamdelen en verder kun je zo alles zelf wel aanvullen. Hij liep ook rechtop, net als nu, in de richting die hij verkoos. En wanneer hij hard begon te rennen, kon hij zich met de acht ledematen van destijds afzetten en snel in de rondte draaien, net zoals acrobaten met geheel gestrekte benen salto's kunnen maken.

Waarom bestonden er drie geslachten en waarom waren ze zó?

B Het mannelijk geslacht stamde oorspronkelijk van de zon af, het vrouwelijk geslacht van de aarde, het geslacht dat met beide andere te maken heeft van de maan. De maan heeft toch ook met beide andere te maken? De mensen waren zelf, net als hun manier van voortbewegen, rond—zoals afstammelingen van zon, aarde en maan betaamt.

Nu waren deze mensen vreselijk sterk en zelfbewust. Hun ambities waren zo groot dat ze de goden te lijf wilden. Het verhaal dat Homeros over Efiātes en Otos⁶⁶ vertelt, gaat eigenlijk over hén: ze probeerden de hemel in te klimmen om de goden te belagen. Zeus

C en de andere goden overlegden wat ze met hen aan moesten, maar ze wisten het niet. Hen doden, hun soort met de bliksem wegvagen, zoals bij de Giganten was gebeurd, dat kon nu eenmaal niet—dan zouden meteen ook alle lofprijzingen en eerbewijzen van de mensen voor de goden worden weggevaagd. Maar het gedonder moest wel afgelopen zijn!

Uiteindelijk wist Zeus iets te bedenken. “Ik geloof,” zei hij, “dat ik een middel heb waardoor de mensen kunnen voortbestaan, maar ze zover verzwakken dat aan hun opstandigheid een eind D komt. Ik zal ze voorlopig stuk voor stuk in tweeën snijden. Dat maakt hen zwakker en tegelijk hebben wij er voordeel van, omdat zo het aantal mensen toeneemt. Ze zullen op twee benen rechtop moeten gaan lopen. Voelen ze zich dan nog geroepen om in opstand te komen en weigeren ze zich koest te houden, dan zal ik ze wéér een keer in tweeën snijden. Dan moeten ze op één been gaan lopen, net als op het Hinkelfeest⁶⁷.”

E Na deze woorden sneed hij de mensen in tweeën, zoals je sorben doorsnijdt voor je ze gaat drogen of zoals je eieren met een draadje doorsnijdt. Steeds als hij een mens doormidden had gesneden, liet hij Apollo het ene gezicht, net als de halve hals, in de richting van het snijvlak draaien. Hij hoopte dat de mensen zich door het zien van de snee evenwichtiger zouden gedragen. Hij liet Apollo de verdere sporen wegwerken. Die keerde hun gezicht om

en trok van alle kanten de huid samen over wat nu de buik heet. Net zoals een geldbuidel met een koordje wordt dichtgedaan, bond Apollo het vel op één plaats samen, midden op de buik, we noemen die plaats de navel. Alle overgebleven plooiën streek hij 191A glad en de borstkas bewerkte hij met het soort gereedschap dat schoenmakers gebruiken om, wanneer het leer op de leest is gespannen, plooiën glad te strijken. Een paar huidplooiën op de buik, dat wil zeggen bij de navel⁶⁸, liet hij over, als herinnering aan wat de mensen vroeger was overkomen.

Nadat onze oervorm in tweeën was gesneden, verlangde elke helft naar zijn wederhelft en zocht die op. Ze sloegen de armen om elkaar heen, grepen elkaar vast, vol van verlangen weer ineens te groeien. Zo stierven ze van honger en algehele verwaarlozing, B want ze wilden zonder de ander niets doen. Wanneer een van de helften stierf en de andere overbleef, ging die overgebleven helft op zoek naar een andere helft waaraan hij zich ook weer vastgreep. Of die helft nu van een vrouwelijk geheel—wat we nu een vrouw noemen—dan wel van een mannelijk geheel afkomstig was, maakte niet uit. Op die manier zouden zij te gronde gaan.

Zeus kreeg medelijden en kwam met een andere oplossing: hij verplaatste hun schaamdelen naar voren. Tot dan toe hadden ze die namelijk van achteren gehad. Net als bij de krekels⁶⁹ was er daarom geen voortplanting en verwekking door middel van gemeenschap, maar door het zaad op de grond te storten. Hij verplaatste hun schaamdelen dus naar voren, en zo bewerkte hij dat er C voor de conceptie gemeenschap van een man met een vrouw moet zijn geweest. Waarom? Omdat hij wilde dat een omstrengeling waarbij een man een vrouw trof tot conceptie, het verwekken van nageslacht zou leiden. Terwijl wanneer een man een man trof, hun omgang toch in elk geval bevredigend was. Zo zouden ze de rust vinden om aan het werk te gaan en te zorgen dat ze bleven leven.

D Zo lang geleden is dus onze liefde voor andere mensen ontstaan. Die liefde geeft ons onze oorspronkelijke gedaante terug: ze pro-

beert twee helften te verenigen en zo het menselijk tekort te helen.

Ieder van ons past dus precies op iemand⁷⁰, omdat we als een tarbot⁷¹ doormidden zijn gesneden. Zo is iedereen altijd naar de bijpassende helft op zoek. De mannen die uit de gemeenschappelijke sekse (destijds androgyn genoemd) zijn gesneden, verlangen naar vrouwen, en bij hen vind je dan ook de meeste echtbrekers. Terwijl de vrouwen die uit deze sekse zijn gesneden, naar mannen verlangen, en je bij hen de meeste echtbreeksters vindt. Maar vrouwen die uit het oude vrouwelijke geslacht zijn gesneden, malen in het geheel niet om mannen. Ze voelen zich juist tot vrouwen aangetrokken. Bij hen vind je de lesbiennes.⁷²

Alle mannen die uit het oude mannelijk geslacht gesneden zijn, zitten andere mannen achterna. Zolang ze jongens zijn, verlangen ze—als stukjes van de oerman—naar mannen. Ze vinden het heerlijk naast een man te liggen en door een man omhelsd te worden.

92A Dit zijn de beste jongens en knapen, met hun door en door mannelijke aard. Bepaalde lieden beweren dat ze schaamteloos zijn, wat een leugen! Ze worden niet door schaamteloosheid gedreven, maar door moed, wilskracht, mannelijkheid. En deze eigenschappen trekken hen ook in een ander aan. Wil je een overtuigend bewijs? Nou, alleen uit zulke jongens groeien politici die echte mannen zijn.

B Wanneer ze zelf eenmaal man geworden zijn, gaan ze van knapen houden. Van nature voelen ze niet voor trouwen en kinderen krijgen. Maar ze worden er door de moraal toe gedwongen. Zij hebben er zelf genoeg aan ongetrouwd, als mannen onder elkaar te leven. Wie van deze sekse afstamt, is in elk geval een man die van jongens houdt dan wel een jongen die van mannen houdt. Altijd worden ze door geslachtsgenoten aangetrokken.

C Wanneer je nu—als je van jongens houdt, of wie je ook bent—de helft tegenkomt die precies past, dan word je helemaal overweldigd door aanhankelijkheid, verwantschap en liefde. Ze willen dan, zoals dat heet, nooit meer zonder de ander verder. Deze mensen blijven hun hele leven bij elkaar, terwijl ze niet kunnen zeggen

wat ze nu eigenlijk van elkaar verwachten. Want niemand zal denken dat het de sex is, dat ze dáárom zo vreselijk gretig elkaars gezelschap verkiezen. Nee, kennelijk hebben hun zielen een ander verlangen. Een verlangen dat je niet kunt benoemen, maar waar naar je moet raden en gissen.

D Zelfs al zou Hefaistos met zijn werktuigen verschijnen als ze bij elkaar lagen en de vraag stellen: “Mensen, wat verwachten jullie toch van elkaar?”, zouden ze daar geen antwoord op kunnen geven. Hij zou hun dan verder vragen: “Is jullie grote wens niet om zo dicht mogelijk bij elkaar te zijn, zodat jullie dag en nacht niet hoeven te scheiden? Mocht dit inderdaad jullie wens zijn, dan wil ik jullie wel samensmelten en samensmeden. Zo kunnen jullie met z’n tweeën één zijn, en zolang jullie leven als één persoon gemeenschappelijk bestaan. En na jullie overlijden zouden jullie daar in de Hades, vanwege jullie gemeenschappelijke dood, weer één in plaats van twee zijn. Denk er eens over of jullie dit willen en deze toestand jullie zou bevallen.”

E We weten best dat niemand aan wie dit voorstel werd gedaan het van de hand zou wijzen of met een andere wens aan zou komen. Iedereen zou regelrecht denken een voorstel te hebben gekregen dat een lang gekoesterd verlangen vervulde: je zo te verenigen, te versmelten met de geliefde dat twee mensen één worden. De achtergrond van dit verlangen is dat het beantwoordt aan onze oorspronkelijke aard, toen wij ongedeeld waren. Dat streven, dat najagen van die ongedeeldheid, noemen we liefde.

193A Vroeger waren we één, zoals ik al zei, maar vanwege onze zonden hebben de goden ons uiteengedreven, net zoals de Spartanen met de Arkadiërs deden.⁷³ Als we ons niet behoorlijk gedragen jegens de goden, valt dus te vrezen dat we nóg een keer gekliefd worden. Dan lopen we rond als die en profil op grafzuilen afgebeelde figuren, met van die middendoor gezaagde neuzen, en zijn we stukjes van een puzzel geworden.⁷⁴

B Daarom moet iedereen iedereen aansporen de goden met respect te bejegenen. Dan blijft dit ons bespaard en krijgen we juist

wat we willen met Eros als onze leidsman en aanvoerder. Laat niemand hem tegenwerken! En je werkt hem tegen door je bij de goden gehaat te maken. Want als we vriendschap met God sluiten en ons met hem verzoenen, dan zullen wij de geliefde tegenkomen die precies bij ons past. En dat is vandaag de dag maar voor weinigen weggelegd.

C Nee, Eryximachos, je moet me niet in de rede vallen en van mijn betoog een lolletje maken door te doen of ik het over Pausanias en Agathon heb. Misschien horen zij wel tot de gelukkigen en stammen ze allebei van de oorspronkelijke mannen af. Maar ik heb het over alle mannen en vrouwen: het zal ons mensen pas goed gaan wanneer onze liefde volmaakt is en iedereen de bij hem passende geliefde terugvindt, waardoor we naar onze oerstaat terugkeren. Ervan uitgaande dat dit het ideaal is, moet het hoogst haalbare in de huidige omstandigheden het benaderen van dit ideaal zijn: een geliefde vinden die net zo denkt als wij.

D Met recht zingen wij dus de lof van Eros, de god die hiervoor zorgt. Wij danken in dit bestaan heel veel aan hem, omdat hij ons voert naar wat ons verwant is. Bovendien biedt hij de grootste hoop voor het latere leven: namelijk dat hij ons, wanneer wij de goden met respect bejegenen, onze oervorm zal teruggeven en ons tot onze vreugde en ons geluk zal genezen.

Dat was wat ik over Eros wilde zeggen,' besloot hij. 'Een invalshoek die nogal van de jouwe afwijkt, Eryximachos! Ik vroeg je al er geen lolletje van te maken. Dan kunnen wij tenminste luisteren naar wat alle overigen te zeggen hebben, de overige twee liever gezegd, want alleen Agathon en Sokrates zijn nog over.'

E 'Ik zal doen wat je vraagt,' beloofde Eryximachos, 'ook al omdat ik van je toespraak heb genoten. Als ik niet uit ervaring wist hoe goed Sokrates en Agathon van liefdeszaken op de hoogte zijn, zou ik hevig vrezen dat ze na alles wat er is gezegd, na al die benaderingswijzen om woorden verlegen zaten, maar nu heb ik daar wel vertrouwen in.'

194A Sokrates merkte toen op: 'Jij had het mooi voor elkaar, Eryxima-